

ZPRÁVA O ČINNOSTI MATICE ČESKÉ V ROCE 2019

V roce 2019 Matice česká rozvíjela svůj program, který nachází stále větší ohlas u široké veřejnosti. První akci uskutečnila k počtě Julia Grégra (1831–1896) v Máslovicích u Prahy dne 30. března. Slavnost, hojně navštívená zvláště potomky Julia a Eduarda Grégrových, měla dvě části. První proběhla v obecním společenském sále a ve formě krátkých přednášek nastínila význam Julia Grégra v českém národním životě. Následně se účastníci slavnosti přesunuli k Vltavě, před vilu Julia Grégra, kde Matice česká ve spolupráci s Obecním úřadem v Máslovicích instalovala informační panel, seznamující s životem a dílem Julia Grégra z pera Jiřího Pokorného, a originální lavičku, vyřezanou z akátu místním truhlářem Jiřím Švarcem, jejíž opěradlo připomíná stránky *Národních listů*. V levé části lavičky jsou vyřezány balíky novin a v pravé ji podpírají knihy s výraznými hřbety. Vše zde ještě doplňuje osazení kopie busty Julia Grégra na výrazném soklu, kterou dodala sochařka Radana Čablová. Na závěr této odpolední akce v krásném slunečném dni umožnil Výzkumný ústav včelařský vstup do svého areálu s honosnou vilou Julia Grégra, ve které tento novinář a politik dne 4. října 1896 zemřel.

Slavnostního odhalení za hojně účasti veřejnosti se ale dočkaly také další matiční informační panely. Od konce dubna je umístěn v areálu městské knihovny v Poděbradech panel připomínající místního rodáka, básníka Franze Janowitze (1892–1917), který pro Matici českou připravila Lenka Kusáková. Dne 15. června se ve spolupráci s obcí Nadějkov uskutečnila slavnost u příležitosti dvousetého výročí narození

spisovatele Prokopa Chocholouška (1819–1864), který v Nadějkově nalezl místo posledního odpočinku. Slavnost v horkém letním dni byla zahájena na místním hřbitově u Chocholouškova náhrobku z roku 1879. Následně pokračovala na bývalé farské zahradě, kde za zvuků vlasteneckých písní 19. století v podání souboru Ludus Musicus byly odhaleny informační panely, věnované Prokopu Chocholouškovi a místnímu faráři Antonínu Čechoslavu Fikarovi (1812–1866), u kterého nalezl Chocholoušek výraznou podporu. Texty a obrazový doprovod na oba panely zajistila Magdaléna Pokorná. Finančně výrobu Fikarova panelu kryla obec Nadějkov. Veřejnost měla možnost při této příležitosti navštívit světničku P. Chocholouška na nadějkovské faře, menší výstavu a také zhlédnout loutkové provedení na motivy Chocholouškova díla *Pan Šimon z Vrhotic*.

Matice česká i v roce 2019 nejen pro své členy připravila jarní a podzimní přednáškové cykly. Dubnový reflektoval výročí vzniku Protektorátu Čechy a Morava a prostřednictvím pracovníků Ústavu pro českou literaturu AV ČR seznámil s tehdejším literárním prostředím (Pavel Janoušek: „*Usilovat o pravé drama tedy znamená usilovat o pevný mravní řád. České drama a proměna komunikačního pole za Protektorátu Čechy a Morava*“; Kateřina Piorecká: „*... a do těch stránek krví ztřísněných padáme prudce celým obličejem. Souvislosti českého literárního života za Protektorátu Čechy a Morava*“; Alena Fialová: „*Proto se musíme připnout k zemi a milovat ji. Česká próza za Protektorátu Čechy a Morava*“). Listopadový se zaměřil na československé legie (Daniela

Obr. 1. Na slavnost k počtě Julia Grégra, která se uskutečnila 30. 3. 2019, byly na katastru obce Máslovice instalovány informační panel, originální vyřezávaná lavička a busta Julia Grégra. Foto: Pavel Muchka.

Obr. 2. Vila Julia Grégra v blízkosti toku řeky Vltavy v Máslovicích byla postavena v roce 1895. Zde J. Grégr dožil v péči své druhé manželky Růženy. V roce 1923 ji zakoupil stát a zřídil zde sídlo Výzkumného ústavu včelařského, který je zde dodnes. Foto: Pavel Muchka.

Obr. 3. Slavnost k poctě spisovatele Prokopa Chocholouška v Nadějkově dne 15. 6. 2019. Foto: Pavel Muchka.

Brádrlerová: *Legiobanka – podnikatelské aktivity československých legií v Rusku*; Petr Tvrďý: *Anabáze legionářského vlaku na českých a slovenských železnicích. Projekt Legiovlak a Československá obec legionářská*; Ina Píšová: *Transsibiřská odysea. Expedice po stopách československých legionářů*).

Matrice česká nabídla členům ještě dvě zajímavé akce. První pod názvem *Chválím tanec...* dne 4. dubna umožnila nahlédnout do světa historických tanců doby renesance a baroka, a to za vedení Elišky Trojanové a hudebního doprovodu souboru staré hudby ALLA BREVE. Druhou nabídkou byl červenový poznávací autobusový zájezd do Sepekova, Milevska a Nadějkova, kde proběhlo slavnostní odhalení matičních panelů. Především pro členy jsou každoročně připravovány Matiční listy, vycházející jako příloha podzimního dvojčísla časopisu *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. V roce 2019 se tematicky zaměřily na literární a knižní kulturu v době protektorátu.

Obr. 4. Matice česká pro obec Nadějkov zajistila informační panely, které seznamují s životem a dílem Prokopa Chocholouška a faráře Antonína Česoslava Fikara. Foto: Pavel Muchka.

V listopadu se uskutečnila výroční členská schůze Matice české, spojená s prezentací nedávno vydané knihy *Literární kronika první republiky*. Zde proběhla rekapitulace matiční činnosti za poslední čtyři roky a následně došlo k volbě nového vedení Matice české na další funkční období.

Na rok 2020 připravuje Matice česká tradiční přednáškové cykly a aktivity v regionech ČR. Realizovány budou například informační panely k poctě Jana Karla Rojka v Budyni nad Ohří a Eduarda Grégra ve Lštěni. V plánu je instalace panelů Karla Tomana v Kokovicích nebo Jana Nepomuka Harracha v Horní Branné. Rovněž se počítá s navázáním na vydavatelskou činnost Matice české, a to publikací Niny Milotové připravované v rámci projektu *Říp jako národní symbol a místo paměti českého národa v období druhé poloviny „dlouhého“ 19. století*.

PhDr. Pavel Muchka

Prokop Chocholoušek

Prokop Chocholoušek

* 18. února 1819 Sedlec

† 5. července 1864 Nadějkov

**„S českého nebe jedna hvězda spadla,
Prokop, jenž válčil v našem boji svatém,
skles do hrobu, v němž mnohá růže svadla“**

(Ervín Špindler v básni *Pátého července*, vydané v roce 1864)

Život Prokopa Chocholouška by mohl být inspirací pro filmový příběh: narodil se jako chlapec v chudé chaloupce, navíc se zdravotním handicapem – špatným zrakem, brzy ztratil otce. Přesto zvládal studia v Praze (gymnázium i ranhojičství), vydal se na cesty (Itálie, pravděpodobně i část Balkánu). Po návratu do Prahy na začátku 40. let sebevědomě a úspěšně pronikl do českého literárního světa v okruhu Josefa Kajetána Tyla. Chocholoušek psal poutavě, vybíral si atraktivní témata z českých i jihoslovanských dějin. Napsal desítky románů i povídek. Věděl, jak zvyšovat čtenářovo napětí, jaké literární prostředky využít k popisu dramatických dějů. Vdechl svým postavám život, uměl napsat konvenční humoristické příběhy, dokázal vylíčit krajinu i krásy měst. I když nebyl vždy originální, čtenáře přesvědčoval. Začalo se o něm mluvit dokonce jako o „českém Walterovi Scottovi“. Mezi jeho nejznámější díla patřili *Templáři v Čechách*, *Jan Pancrť*, do svého rodného regionu umístil povídku *Simon z Vrchotic*, napsal první českou humoresku *Pane Pešku, víš co nového?*, o historické prameny se opíral, když psal *Hrad*. Od počátku literární dráhy psal povídky z minulosti i ze současných bojů Jihoslovánů proti Turkům, v závěru svého života je pak doplnil a vydal tak dvousvazkový *Jih*.

Revoluční léta 1848 a 1849 mu nabídla možnost ovlivňovat veřejné mínění jako řečníka na táborech lidu, jako autorovi plamenných letáků (například *Vigilate! Vigilate!*), ale především jako redaktoru.

Zlom 40. a 50. let znamenal pro tehdy teprve třicetiletého Chocholouška vrchol i zmar – v profesionálním životě i v rodině. Zaznamenával jako redaktor velmi čteného *Pražského večerního listu* a oblíbený romanopisec dosud mimořádný ohlas. Brzy – po porážce svatodušních bouří (červen 1848) a následném stíhání radikálních demokratů (po odhalení májového spiknutí v květnu 1849) – byl ale jako redaktor „hanopisného plátku“, jak úřady *Pražský večerní list* označovaly, vyšetřován a dokonce vězněn. Navíc jej stihla rodinná tragédie – zemřela mu manželka i dvě děti.

Po návratu z vězení Chocholoušek jen stěží hledal možnosti literárního uplatnění, protože nástup nových politických poměrů výrazně omezil vydávání novin i dalších periodik. Musel hledat nové cesty, jak zajistit živobytí pro sebe a svého malého syna Otokara. Prokop Chocholoušek tehdy odjel do Haliče, kde měl

pomáhat na statku svého bratra Tomáše, který zde byl učitelem. Brzy se ovšem ukázalo, že statek neprosperuje, a Chocholoušek stál opět na životní křižovatce.

Když se chtěl vrátit zpět do Prahy, kde získával koncem 50. let literární život nové impulsy, nebylo mu to povoleno. Úředně mu bylo přikázáno jako místo pobytu jeho rodiště, tedy Sedlec. Nesměl odsud ale nikam bez svolení úřadů, a tak léta bez pravidelného finančního příjmu pro něj znamenala vysilující boj o přežití. Sám si posteskl, že „internování bez jakékoliv podpory tužíš pro člověka nemajetného než žalář, kde o výživu denní jest postaráno“.

Chocholoušek ze Sedlce dokázal navázat přátelské kontakty s místními obyvateli, včetně farářů, a to jak v Jistebnici, Chýškách, tak zejména v Nadějkově, kde mu byl hostitelem Antonín Čechoslav Fikar.

Chocholoušek se mohl na počátku 60. let v době uvolnění politických poměrů v zemi vrátit do Prahy a našel tam znovu možnosti uplatnění v literárním životě. Byli to zejména redaktori *Hlasu*, mezi nimi i Jan Neruda, kteří mu nabídli novou profesní perspektivu. Ovšem tehdy jej zradilo zdraví. Sotva pětáctiřetiletému už churavějícímu spisovateli poskytl práve Antonín Čechoslav Fikar útočiště na zdejší faře. Naděje, s níž Chocholoušek do Nadějkova přijížděl, se ale nenaplnily. Díky pohostinnosti faráře Fikara i péči jeho hospodyně se Chocholouškově ulevilo, ale jen nakrátko. Fikar tehdy informoval Jana Nerudu, a ten do Nadějkova přivezl Chocholouškova syna Otokara – aby se s otcem rozloučil. Prokop Chocholoušek zemřel 5. července 1864 a byl pohřben na zdejším hřbitově. Jeho pomník byl slavnostně odhalen v roce 1879.

Doc. PhDr. Magdalena Pokorná, CSc.

Obálka prvního vydání Chocholouškovy knihy *Kocourkov aneb Pamětnosti převětického města Kocourkova a obyvatelů jeho, která vyšla nákladem Jaroslava Pospíšila v Praze roku 1847 (Národní muzeum)*

Povolení C. k. okresního hejtmanství v Sedlčanech z 22. srpna 1879 uspořádat slavnost u příležitosti odhalení pomníku P. Chocholouška v Nadějkově (Literární archiv PNP)

Chocholouškův rukopis nedokončené povídky *Dcera Vršovcova, která vznikala v době jeho pobytu v Haliči* (Literární archiv PNP)

Chocholouškův román *Templáři v Čechách* (Národní muzeum)

Výzva ke sbírce na postavení pomníku na hrobě P. Chocholouška, vydaná Komitétem pro postavení pomníku Chocholouškova v Nadějkově (Literární archiv PNP)

Antonín Čechoslav Fikar

* 31. května 1812 Planice u Klatov

† 20. srpna 1866 Nadějkov

Nadějkovský farář
Antonín Čechoslav Fikar

Už starší bádání o úloze kněží v české společnosti v 19. století charakterizovalo ideálního duchovního správce jako toho, který dbá o duchovní život svých farníků, vede je četbou k rozumné osvětě, bojuje tedy i proti alkoholismu, proti hazardním hrám, seznamuje je s dobovými trendy ve společnosti i v hospodářství, je sám dobrým hospodářem, pečuje samozřejmě i o školní vzdělání a obecně o osvětlu.

Takovým farářem byl bezesporu i Antonín Čechoslav Fikar. V Nadějkově působil dvacet let, od roku 1846 až do své smrti v roce 1866. Svou profesní dráhu začínal jako zámečnický kaplan na panství Vratislavů z Mitrovic v Kolodějích u Týna nad Vltavou. Právě s pány z Mitrovic, kteří koupili nadějkovské panství v roce 1843, sem Fikar přišel. V Nadějkově si získal respekt a uznání a o svou svěřenou farnost se po celá léta svědomitě staral. Podařilo se mu zařídit opravu tehdy značně sešlého kostela i jeho interiéru, svým nákladem opravil rovněž faru, rozšířil farní zahradu, kde vysázel ovocné stromy.

Na rozkvět Nadějkova myslel s ohledem na moderní prosazující se trendy. Hned 30. března 1848 se mu například podařilo díky přátelským vztahům s Rudolffem Konstantinem hrabětem Vratislavem z Mitrovic, tehdejšími místodržitelstvími radou v Praze, prosadit, že Nadějkov byl povýšen na městy, což znamenalo i právo konat čtyři výroční trhy do roka. Když po revoluci 1848 skončila vrchnostenská správa a obce získaly samosprávu, byl Fikar zvolen prvním starostou obce a tuto funkci zastával v letech 1850–1855. Zasloužil se v obci o mnoho dalšího: o zprovoznění pošty (od 1. ledna 1848), byl načas i místním „poštmiřem“, podnítil stavbu nové školy (1864), na studiích podporoval místní talentované chlapce, inicioval také vznik místního ochotnického divadelního souboru, zasloužil se o zřízení místní knihovny. Jak sám zapsal do místní farní kroniky, motivací k tomu mu byla smrt Boženy Němcové v lednu 1862, jejíž památku chtěl takto místním zpřítomnit. „Co základ daroval jsem padesáti šest knížek poučného a zábavného obsahu, které jsem školním dětem pod tou výminkou ku čtení nabídnul, že každé dítě, které knížky ku čtení obdržeti chce, měsíčně třemi krejcarů přispívati musí. A hle, v několika dnech přistoupilo skorem 40 dětek ku spolku a z těchto příspěvků měsíčních zakupuji nové knížky. Dav o tom zprávu do Národních listů, obdržel jsem od Jana Dvořáka, tovaryše řeznického z Vídně, rozeného z Micáskova mlýna, poštu pět zlatých a tím způsobem rozmnožená již knihovna v měsíci březnu skorem na jeden sto a třicet sešitků.“

Za své druhé jméno, které bylo tehdy zvykem si mezi vlastenci dávat, si Fikar zvolil „Čechoslav“. A byl jím skutečně. Udržoval kontakty s reprezentanty české společnosti v Praze, psával si tak mimo jiné s Karlem Aloisem Vinařickým či později s Janem Nerudou. Významné osobnosti i události z české minulosti připomínal i svým farníkům, například 9. března 1860 oslavil Fikar slavnostními

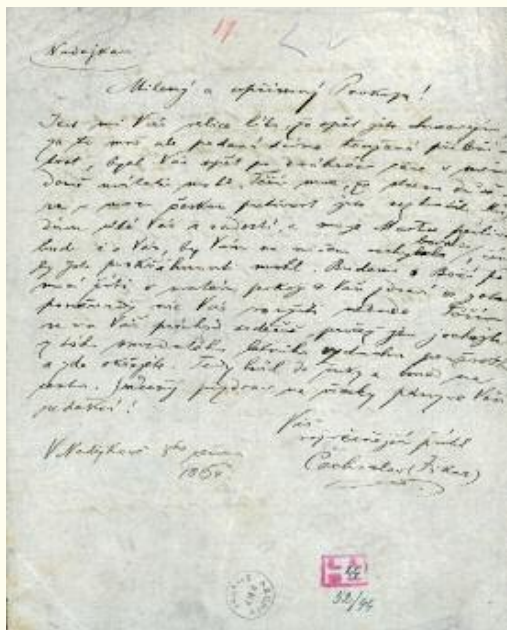
bohoslužbami památku slovanských věrozvěstů apoštolů Cyrila a Metoděje a 27. ledna 1862 byla z jeho iniciativy konána mše na památku Boženy Němcové. Proslulou se stala jeho péče o spisovatele Prokopa Chocholouška, který u něj nacházel útočiště, když byl internován od roku 1859 v nedalekém Sedlci. V červnu 1864, když Chocholoušek těžce onemocněl, jej na faru zval vřelými slovy: „...těší mne, že starou důvěru v mou českou poctivost jste neztratil. Můj dům přivítá Vás s radostí...“ Až do jeho smrti 5. července téhož roku mu byl Fikar obětavým hostitelem. Postaral se mu také o důstojný pohřeb a sám jej k hrobu spolu s okolními faráři doprovodil.

Fikar zemřel o dva roky později než Chocholoušek a je také pohřben na zdejší hřbitově. Jeho památka je v Nadějkově dodnes živá, hlavní ulice nese jeho jméno stejně jako místní ochotnický divadelní soubor.

Doc. PhDr. Magdalena Pokorná, CSc.
(s využitím podkladů Jiřího Řeháčka Bendy)

Dobová pohlednice fary (1914)

Dopis A. Č. Fikara P. Chocholouškovi z 8. června 1864
(Literární archiv PNP)

Portrétní fotografie Franze Janowitze (převzato z knihy Jürgen Serke: Böhmisches Dörfer, 1987)

FRANZ JANOWITZ

* 28. července 1892 Poděbrady

† 4. listopadu 1917 Mittel-Breth (dnes Log pod Mangartom, Slovinsko)

„Jsem přesvědčen, že by se byl vyvinul v jednoho z největších básníků naší doby...“

(Max Brod: Streitbares Leben. Autobiographie, 1960)

Předčasně zemřelý talentovaný básník Franz Janowitz se narodil jako nejmladší ze čtyř dětí Gustava Janowitze (1849–1923), majitele poděbradské továrny na lisování oleje, která spolu s rodinným domem stávala v těchto místech naproti starému nádraží. Rodiče měli blízký vztah ke světu umění, otec byl vynikajícím pianistou, matka vášnivou čtenářkou. Přenesli jej i na své potomky: nejstarší syn Otto (1888–1965 New York) zdědil otcův hudební talent, mladší dva synové Hans (1890–1954 New York) a Franz od mládí projevovali literární vlohy, psát verše se pokoušela i dcera Ella (1889–?, zemřela v koncentračním táboře). Rodina Janowitzových patřila k asimilované židovské komunitě, která již nepraktikovala víru svých předků, ani neužívala hebrejský jazyk, ale přijala jazyky země, ve které žila – češtinu a němčinu. Janowitzovi synové vychodili v Poděbradech českou chlapeckou školu a poté je rodiče poslali na německé střední školy do Prahy, aby ovládli také němčinu, úřední jazyk rakouské monarchie. Tady se dostali do okruhu mladých, německy píšících literátů (Franz Werfel, Franz Kafka, Oskar Baum, Willi Haas, Max Brod ad.), scházeli se s nimi ve známé kavárně Arco, kde debatovali o umění, a své první, německojazyčné literární pokusy publikovali v jejich časopisech (Herder-Blätter, Arkadia). Franzův starší bratr Hans Janowitz se později věnoval divadelní režii a filmu (mj. byl spoluautorem scénáře ke kultovnímu snímku filmového expresionismu *Kabinet dr. Caligariho*, 1920), vydal dva soubory satirické a protiválečné poezie a úspěšný román *Jazz* (1927), v němž zobrazil společenskou a uměleckou atmosféru v poválečném Berlíně. Roku 1923 převzal vedení poděbradského podniku a velmi úspěšně jej řídil. Na jaře 1939 musel spolu s nejstarším bratrem Ottou uprchnout před nacisty, útočiště našli v USA.

Franz Janowitz prožil v Poděbradech velmi šťastné dětství v harmonické rodině, obklopen přírodou a volností, kterou mu dopřávali chápaví rodiče. Po ukončení studia na německém gymnáziu v Praze na Příkopech na jaře 1911 se musel podvolit přání otce a odejít na studium chemie do Lipska, aby se připravoval na budoucí práci v poděbradském rodinném podniku. Již po roce však studium opustil a nechal se zapsat na univerzitu ve Vídni, kde poslouchal přednášky z filozofie (zejm.

Areal Janowitzovy olejny včetně domu, kde žila rodina (ze sbírek Polabského muzea v Poděbradech)

Obálka prvního vydání sbírky básní F. Janowitze *Auf der Erde* (1919)

Dopis Hanse (Hamuše) Janowitze zasláný z New Yorku někdejší poděbradské hospodyně, paní Zoubkové (ze soukromého archivu rodiny Zoubkových)

Otto Weininger) a pokračoval v psaní básní. Kritika brzy rozpoznala Janowitzův nevšední talent. Max Brod nazval jeho poezii „malou pastorální symfonií nových tónů“ a přirovnal ji k tvorbě významného soudobého rakouského expresionistického básníka Georga Trakla. Oproti melancholickému a depresivnímu ladění Traklových básní, inspirovaných prostředím velkoměsta a vyjadřujícím úzkost a napětí předválečné doby, nabídl Janowitz „světlejší“ variantu pohledu. Ve svých verších pátá po „harmonii světa“ a „ztraceném Bohu“ a nachází je v přirozenosti a čistotě venkovské přírody, jak ji poznal v rodném Polabí. Inspirace polabskou přírodou stojí také v základu Janowitzovy bohaté metaforiky. Slibný rozvoj talentu přerušila válka. V roce 1913 Franz nastoupil povinnou roční vojenskou službu a po vypuknutí 1. světové války v létě roku 1914 musel narukovat jako důstojník v řadách rakouské armády. Během válečných dovolených se opakovaně vracel do Poděbrad, pokoušel se pokračovat ve studiu a připravoval k vydání sbírku svých básní. Na podzim roku 1917 v rakousko-italské bitvě v tyrolských Alpách utrpěl průstřel plic a svému zranění podlehl. Bylo mu pouhých 25 let.

O básnickou pozůstalost Franze Janowitz se po válce postaral Karl Kraus, významný rakouský kritik českého původu a Franzův celoživotní přítel a podporovatel. Básně vydal z pozůstalosti s titulem *Auf der Erde* (Na zemi, 1919). Poezie Franze Janowitze byla brzy překládána do češtiny. Ujímal se jí nejvýznamnější čeští básníci a překladatelé, např. Bohuslav Reynek, Pavel Eisner, Viktor Fischl nebo Hana Žantovská. Tvorbě Franze Janowitze jsou dodnes věnovány odborné publikace (J. Czmero: *Der bekannteste Unbekannte der Prager deutschen Literatur – Franz Janowitz*, Innsbruck 2015), studie a přednášky. Celé jeho dílo bylo vydáno kriticky (Franz Janowitz: *Auf der Erde und andere Dichtungen*, Innsbruck 1992, ed. Dieter Sudhoff).

**Jak země kolem odpočívá tise,
nejhlouběj' cítí duše má!
V zelených lukách, sotva jsem sem zašel,
už tkvím oběma nohama.
Do korun lip se slétli ptáci, přistě
svou hlavu poskytnu jim rád,
aby dál mohli přebývat
v mém listoví, kde najdou útočiště.
Jen jedno srdce vespolek tu bije.
Pověz mi, louko, dočkáme se dne,
kdy ve svatebním vytržení splynem,
Bůh s námi bude a my zpátky v něm?**

(F. Janowitz: Odpočívající poutník, překlad Michaela Jacobsenová)

PhDr. Lenka Kusáková

Karel Toman vl. jménem Antonín Bernášek

Karel Toman v okolí Pardubic na fotografii svého švagra Josefa Vrány, 1934. Literární archiv PNP

* 25. 2. 1877, Kokovice u Slaného

† 12. 6. 1946, Praha

**Můj bratr dooral a vypřáhl koně.
A jak se stmívá,
věrnému druhu hlavu do hřívý
položil tiše, pohladil mu šíji
a zaposlouchal se, co mluví kraj.**

Karel Toman: báseň Září ze sbírky Měsíce (1918)

Dva spřízněné rolnické rody daly české literatuře dva vynikající básníky.

Do rodiny Antonína Bernáška a jeho druhé ženy Rosalie, roz. Horové z Kokovic u Slaného se narodil 25. února 1877 nejstarší syn Antonín, pozdější básník Karel Toman. O čtrnáct let mladší Josef Hora pocházel z Dobříňu u Roudnice nad Labem.

Gymnaziální studia zahájil Karel Toman ve Slaném a dokončil v Příbrami, kde se stal od roku 1890 chovancem knížecího z Kokovic u Slaného se narodil 25. února 1877 nejstarší syn Antonín, pozdější básník Karel Toman. O čtrnáct let mladší Josef Hora pocházel z Dobříňu u Roudnice nad Labem.

Gymnaziální studia mu poskytla značný všeobecný přehled a dobrý vzdělanostní základ.

arcibiskupského semináře a kde se v té době sešla řada budoucích básníků a spisovatelů. Počátky své literární aktivity spojil tehdy ještě Antonín Bernášek se studentským časopisem *Zora*, který redigoval Hanuš Jelínek. Gymnaziální studia mu poskytla značný všeobecný přehled a dobrý vzdělanostní základ.

Po maturitě zahájil Karel Toman v Praze studia práv, záhy je však opustil, podobně jako později opouštěl svá krátká a příležitostná zaměstnání. Jeho životem bylo prostředí pražské bohémy, kde se stýkal především s generačními druhy z okruhu kolem St. K. Neumanna a časopisu *Nový kult*.

Neshody s rodinou přivedly Karla Tomana do Vídně, kde se protloukal s minimem finančních prostředků. Existenční nezajistěnost ostatně provázela většinu jeho tuláckých cest Evropou. Od října 1904 do srpna 1905 podnikl díky finanční podpoře přítele Emanuela Hauenera a kontaktům na osoby blízké anarchistickému hnutí cestu do Berlína, přes Amsterodam do Anglie a konečně do Paříže, kde se znovu setkal s některými z pražských druhů. Jedním z nich byl i František Gellner, který vybavil hlavního hrdinu svého generačního románu *Potulný národ* Konráda Vodrazila některými vlastnostmi a zvyky, typickými pro mladého Karla Tomana – od schopnosti půjčovat si peníze kdykoli, kdekoli a od kohokoli až po neschopnost vydržet déle v nějakém zaměstnání.

Paříž navštívil Karel Toman ještě dvakrát. Na jih Francie do Provence, především do Aix-en-Provence, se od roku 1909, kdy ho sem poprvé přivedly zdravotní problémy, opakovaně vracel.

Na konci 19. století, kdy Karel Toman začínal svoji básnickou cestu, převládala v umění kritika a vzdor vůči starým způsobům života, které zanikaly s koncem století. Výrazem Tomanovy osobní revolvy byly v té době nejen vlastní básnické texty, ale právě tulácký způsob života bez povinností a závazků, který jen velmi pozvolna měnil za rodinné zázemí a pravidelné zaměstnání. Po čtyřleté známosti se Karel Toman oženil s Annou Vagenknechtovou, s níž měl dva syny – Jaromíra a Prokopa. Po šesti letech působení v archivu Národního shromáždění odešel pro vážnou srdeční chorobu do předčasněho důchodu. Existenční zabezpečení a nezávislé postavení umělce mu v té době zajistila i řada honorovaných literárních cen a uznání; příspěvky na léčení ve Francii poskytl básníkovi prezident T. G. Masaryk. Během protektorátu se Tomanův zdravotní stav zhoršoval a konce války, návratu syna Prokopa, účastníka západního odboje, i titulu národního umělce se dočkal už jako těžce nemocný muž. Karel Toman zemřel 12. června 1946 v Praze a je pochován na vyšehradském Slavině.

Se jménem básníka Karla Tomana se čtenáři a kritika setkali poprvé v roce 1898, kdy vydal vlastním nákladem sbírku veršů *Pohádky krve*.

Svůj básnický odkaz souborně vydal roku 1925 a těsně před svou smrtí v roce 1946. Tehdy knihu nazvanou *Básně* doprovodil poznámkou: „Verše, sebrané tu v definitivní vydání, vznikaly většinou v první čtvrtině XX. století, jejíž pečet nesou. Nic jsem v nich neměnil ani neupravoval – necht' svědčí o době a třeba proti autorovi. Sbohem čtenáři.“

Rozsahem nevelký soubor tvoří šest útlých knížek: *Torzo života* (1902), *Melancholická pouť* (1906), *Sluneční hodiny* (1913), *Verše rodinné a jiné*, *Měsíce* (1918), *Hlas ticha* (1923) a *Stoletý kalendář* (1926). Básník sem nezařadil svoji prvotinu *Pohádky krve* a výběry z veršů do sbírek nezařazených, které vycházely v různých vydáních pod názvem *Rostlo stranou*.

Mistrovství ani ne sto dvaceti Tomanových básní pro současného čtenáře ocenil ve svém článku z roku 1925 Josef Knap: „Karel Toman vydal za svého životy všeho všudy šest drobných sešitů veršů, prostých vši improvizace, doslova vykryštalizovaných v definitivní tvar... Je to zhuštěný, dlouhý básnický vývoj od krvavé sebeironie k tvářímu smu o všelidství, cesta od bohémské krčmy k mýtu o zemi, dávný anarchistův přerod v člověka rozechlvěného teplem rodinného soužití, odklon od nezakotveného tuláctví k velké, aktivní lásce k domovu.“

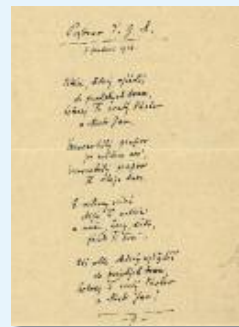
Hana Taudyová

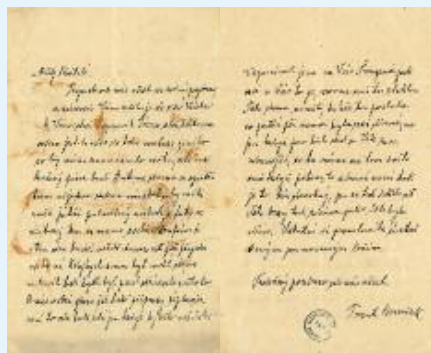
Osobní předměty z pozůstalosti Karla Tomana: dioptrické brýle s pouzdem, hedvábná vázanka z Paříže, stříbrné hodinky zn. Doxa a manžetové knoflíčky uložené v krabičce od zápalek. Literární archiv PNP

Domovský list vystavený Antonínu Bernáškovi obcí Kokovice v roce 1908. Literární archiv PNP

Báseň na uvítanou prezidentu T. G. Masarykovi ze sbírky *Stoletý kalendář*. V pozdějších vydáních nebyla báseň publikována. Literární archiv PNP

„O sv. Václavu k Vám chci vypravít Járu s hríbata... ale na každý pád buď Antone doma a opatří tam nějakou dobrou mášťal, aby měli naši jučkí pohodlný noceh, o futr se nestarj, ten si vezme s sebou,“ vzkázal bratr hospodář z Kokovic bratru básníkovi do Prahy (poznámka: jučk – rychlý kůň pro kočárové povozy). Literární archiv PNP